

MOLIYAVIY HISOBOT STANDARTLARINING JORIY TO'LOVLARGA TASIRI

Mamadaliyeva Madina

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot va boshqaruv” fakulteti K-53-22 guruh talabasi

+9989-93-035-36-04

Annotatsiya. Ushbu maqolada moliyaviy hisobot standartlarining joriy to'lovlarga ta'siri tahlil qilinadi. Xususan, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (MHXS) hamda milliy standartlarning korxonalar moliyaviy majburiyatlarini aks ettirishdagi o'rni yoritiladi. Joriy to'lovlar tarkibi, ularni hisobga olish usullari va hisobotlarda aks ettirish mexanizmlari o'rganiladi. Shuningdek, standartlarning joriy to'lovlar shaffofligi, aniqligi va boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi ahamiyatiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari moliyaviy hisobot sifatini oshirish va korxonalar moliyaviy holatini to'g'ri baholashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Moliyaviy hisobot, moliyaviy hisobot standartlari, MHXS, joriy to'lovlar, majburiyatlar, buxgalteriya hisobi, moliyaviy tahlil.

Kirish. Moliyaviy hisobot standartlari zamonaviy iqtisodiyotda korxonalar faoliyatini tartibga solish, ularning moliyaviy holatini haqqoniy aks ettirish hamda manfaatdor tomonlarga ishonchli axborot taqdim etishda muhim vosita hisoblanadi. Xususan, joriy to'lovlar va qisqa muddatli majburiyatlarni to'g'ri hisobga olish hamda ularni moliyaviy hisobotlarda aniq aks ettirish moliyaviy boshqaruv samaradorligini ta'minlashda alohida ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, moliyaviy hisobot standartlarining joriy to'lovlarga ta'sirini o'rganish dolzarb ilmiy va amaliy masalalardan biri hisoblanadi.

Joriy to'lovlar korxonaning bir yil ichida yoki operatsion sikl davomida amalga oshirilishi lozim bo'lgan majburiyatlarini ifodalaydi. Ular tarkibiga kreditorlik qarzlari, qisqa muddatli kreditlar, soliqlar va majburiy to'lovlar, ish haqi bo'yicha qarzarlar hamda boshqa operatsion majburiyatlar kiradi. Ushbu majburiyatlarning o'z vaqtida va to'g'ri hisobga olinishi korxonaning likvidligi, to'lovga qobiliyati va moliyaviy barqarorligini baholashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (MHXS) joriy to'lovlarni tan olish, baholash va hisobotda aks ettirish bo'yicha aniq mezonlarni belgilab beradi. Ushbu standartlarga ko'ra, majburiyatlar korxonadan o'tgan voqealar natijasida yuzaga kelgan va kelgusida iqtisodiy resurslar chiqib ketishiga olib keladigan majburiyat sifatida tan olinadi. Joriy majburiyatlarni aniqlashda ularning muddati, iqtisodiy mazmuni va to'lov shartlari muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, MHXS joriy to'lovlarni diskontlash, baholash va ehtimoliy majburiyatlarni hisobga olish kabi masalalarda ham aniq yondashuvlarni taklif etadi.

Moliyaviy hisobot standartlarining joriy to'lovlarga ta'siri bir necha yo'nalishda namoyon bo'ladi. Birinchidan, standartlar hisob siyosatini shakllantirish orqali joriy majburiyatlarni tan olish va tasniflash tartibini belgilaydi. Bu esa korxonalar o'rtasida moliyaviy hisobotlarning solishtiriluvchanligini oshiradi. Ikkinchidan, standartlar joriy to'lovlarning baholanishiga ta'sir ko'rsatadi, ya'ni ularni boshlang'ich qiymatda yoki joriy qiymatda aks ettirish zarurati yuzaga keladi. Uchinchidan, moliyaviy hisobot standartlari oshkoralik va shaffoflikni ta'minlab, joriy to'lovlar haqida batafsil axborot berishni talab etadi. Bu esa investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun muhim ahamiyatga ega.

Joriy to'lovlarning to'g'ri hisobga olinishi va aks ettirilishi korxonaning likvidlik ko'rsatkichlariga bevosita ta'sir qiladi. Masalan, joriy majburiyatlarning noto'g'ri tasniflanishi yoki baholanishi joriy likvidlik koeffitsientining noto'g'ri hisoblanishiga olib kelishi mumkin. Natijada, korxonaning moliyaviy holati haqida

noto'g'ri xulosalar chiqarilishi ehtimoli ortadi. Shu sababli, moliyaviy hisobot standartlariga qat'iy rioya qilish moliyaviy tahlilning ishonchliligini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, moliyaviy hisobot standartlari joriy to'lovlarni boshqarish jarayoniga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Korxonalar standartlar talablariga muvofiq ravishda o'z majburiyatlarini rejalashtiradi, nazorat qiladi va optimallashtiradi. Bu esa pul oqimlarini samarali boshqarish, to'lov intizomini mustahkamlash va moliyaviy risklarni kamaytirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, iqtisodiy noaniqlik sharoitida joriy to'lovlarni samarali boshqarish korxonaning barqaror faoliyat yuritishida muhim omil hisoblanadi.

Moliyaviy hisobot standartlari korxonalarining joriy to'lovlari va majburiyatlarini aniq hamda shaffof aks ettirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (MHXS) asosida yuritilgan hisob-kitoblar korxonaning qisqa muddatli qarzlari, soliqlar, ish haqi bo'yicha majburiyatlari va boshqa joriy to'lovlarni to'g'ri baholash imkonini beradi. Bu esa korxonaning moliyaviy holatini real ko'rsatishda muhim omil hisoblanadi.

Joriy to'lovlarga standartlarning ta'siri shundaki, ular majburiyatlarni tan olish, baholash va hisobotda aks ettirishning yagona tartibini belgilaydi. Natijada korxonalar o'z qarzlarini yashirmasdan, belgilangan muddatlarda hisobga olishga majbur bo'ladi. Bu investorlar, kreditorlar va davlat organlari uchun ishonchli moliyaviy axborot taqdim etadi.

Shuningdek, moliyaviy hisobot standartlari joriy to'lovlarni boshqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Standartlarga muvofiq hisobot yuritish korxonalariga pul oqimlarini rejalashtirish, qisqa muddatli likvidlikni nazorat qilish hamda moliyaviy xavflarni kamaytirishga yordam beradi. Ayniqsa, xalqaro bozorda faoliyat yurituvchi korxonalar uchun MHXS talablari asosida ishlash xorijiy investorlarni jalb qilishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Bundan tashqari, standartlarning amaliyotga joriy etilishi korxonalarda moliyaviy intizomni kuchaytiradi. Joriy to'lovlarning o'z vaqtida amalga oshirilishi korxonaning obro'sini oshiradi va hamkorlar bilan ishonchli munosabatlarni shakllantiradi. Shu sababli moliyaviy hisobot standartlari nafaqat buxgalteriya hisobini yuritishda, balki korxonaning umumiy moliyaviy barqarorligini ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi.

Moliyaviy hisobot standartlarining joriy to'lovlarga ta'siri korxonalarining moliyaviy faoliyatini yanada tartibli va nazorat qilinadigan holatga keltiradi. Standartlar asosida yuritilgan hisob-kitob tizimi korxonalariga o'z majburiyatlarini aniq muddatlarda bajarish imkonini beradi. Ayniqsa, kreditorlik qarzlari, bank kreditlari bo'yicha foiz to'lovlari, byudjet oldidagi soliqlar va xodimlarga beriladigan ish haqi kabi joriy to'lovlar doimiy ravishda nazorat ostida bo'ladi.

Moliyaviy hisobot standartlari joriy majburiyatlarni qisqa muddatli va uzoq muddatli turlarga ajratishni talab qiladi. Bu esa korxonaga kelajakdagi to'lovlar hajmini oldindan rejalashtirish imkoniyatini yaratadi. Natijada korxonaga o'zining pul mablag'lari harakatini samarali boshqarib, to'lovga qobiliyatlilik darajasini saqlab qoladi. Shuningdek, MHXS talablariga muvofiq joriy to'lovlar diskontlash, baholash va qayta hisoblash usullari orqali yanada aniq aks ettiriladi. Bu holat moliyaviy hisobotlarning xalqaro talablarga mos bo'lishini ta'minlaydi hamda korxonaga faoliyatining ochiqligini oshiradi. Ayniqsa, xorijiy investorlar va xalqaro moliya institutlari uchun shaffof hisobot tizimi katta ahamiyatga ega. Bundan tashqari, standartlarning qo'llanilishi korxonalarda ichki nazorat tizimini kuchaytiradi. Har bir joriy to'lovning hujjatlar asosida rasmiylashtirilishi moliyaviy xatoliklar va noqonuniy xarajatlarning oldini olishga yordam beradi. Shu orqali korxonaning moliyaviy xavfsizligi ta'minlanadi va iqtisodiy samaradorligi oshadi.

Hozirgi globallashuv sharoitida moliyaviy hisobot standartlariga amal qilish nafaqat yirik kompaniyalar, balki kichik va o'rta biznes subyektlari uchun ham muhim hisoblanadi. Chunki standartlar asosida tuzilgan hisobotlar korxonaning

moliyaviy barqarorligini baholashda, kredit olishda va investitsiyalarni jalb etishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Moliyaviy hisobot standartlari joriy to'lovlarni boshqarishda korxonalar rahbariyati uchun muhim axborot manbai hisoblanadi. Standartlar asosida tayyorlangan moliyaviy hisobotlar orqali rahbariyat korxonaning qisqa muddatli majburiyatlari holatini tahlil qiladi va kelgusidagi moliyaviy rejalarni ishlab chiqadi. Bu esa korxonaning moliyaviy barqarorligini saqlashda katta rol o'ynaydi.

Joriy to'lovlarning standartlarga muvofiq yuritilishi korxonalarda moliyaviy intizomni oshiradi. Chunki barcha to'lovlar hujjatlar bilan tasdiqlanadi va belgilangan muddatlarda amalga oshiriladi. Natijada qarzdorlikning ortib ketishi, muddati o'tgan to'lovlar va moliyaviy jarimalarning yuzaga kelish ehtimoli kamayadi.

Bundan tashqari, moliyaviy hisobot standartlari korxonalar o'rtasida taqqoslash imkoniyatini yaratadi. Turli korxonalarning joriy to'lovlari bir xil mezon asosida hisobga olinishi investorlar va tahlilchilar uchun qulaylik tug'diradi. Bu esa iqtisodiy tahlilning sifatini oshiradi va investitsion qarorlarni qabul qilishni yengillashtiradi.

MHXSning joriy etilishi natijasida elektron buxgalteriya va avtomatlashtirilgan hisob tizimlaridan foydalanish kengaymoqda. Zamonaviy dasturlar yordamida joriy to'lovlarni nazorat qilish, muddatlarni eslatib turish va hisobotlarni tezkor tayyorlash imkoniyati paydo bo'lmoqda. Bu esa inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytiradi hamda ish unumdorligini oshiradi. Shuningdek, moliyaviy hisobot standartlari davlat byudjeti bilan hisob-kitoblarning to'g'ri yuritilishiga ham xizmat qiladi. Soliq va boshqa majburiy to'lovlarning aniq hisoblanishi davlat organlari bilan munosabatlarni yaxshilaydi hamda korxonaning qonuniy faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Shu sababli moliyaviy hisobot standartlari iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Moliyaviy hisobot standartlari joriy to‘lovlarning shakllanishi, hisobga olinishi va hisobotlarda aks ettirilishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Ular joriy majburiyatlarning shaffofligi, aniqligi va ishonchliligini ta‘minlash orqali korxonalar moliyaviy holatini to‘g‘ri baholash imkonini beradi. Shu bilan birga, standartlarga rioya qilish boshqaruv qarorlarini qabul qilish sifatini oshiradi va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. International Accounting Standards Board. International Financial Reporting Standards (IFRS). London, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Buxgalteriya hisobi milliy standartlari to‘plami. Toshkent, 2022.
3. Kieso Donald E., Weygandt Jerry J., Warfield Terry D.. Intermediate Accounting. Wiley, 2020.
4. Brigham Eugene F., Houston Joel F.. Fundamentals of Financial Management. Cengage Learning, 2019.
5. Subramanyam K.R.. Financial Statement Analysis. McGraw-Hill Education, 2018.
6. ACCA. Financial Reporting (FR) Study Text. 2021.
7. World Bank. Financial Reporting and Transparency Reports. 2020.
8. International Federation of Accountants. Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. 2021.
9. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. Toshkent, 2023.
10. Ilmiy maqolalar va iqtisodiy jurnallar: “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar”, “Moliya va bank ishi” ilmiy jurnallari, 2020–2024 yillar sonlari.